

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Het kloppend hart van het CDA

door *Jacobine Geel & Govert Buijs*

De auteurs zijn voorzitter respectievelijk lid van de commissie-Geel, die voorstellen doet om de CDA-uitgangspunten bij de tijd te brengen.

Het CDA moet compassie introduceren als kloppend hart van de partij, stellen Jacobine Geel en Govert Buijs. Dat begrip resoneert diep in de joods-christelijke traditie. Het biedt geen houvast voor concreet politiek handelen, maar kan wel een breed appel doen, tegen onverschilligheid en cynisme in.

DE LEUS WAAR HET CDA zich op het moment mee tooit is 'recht uit het hart'. Dat roept natuurlijk direct de vraag op wat er dan in dat hart zit – anders wordt het al snel 'uit het oog, uit het hart', en dat kan niet de bedoeling zijn. Gelukkig is het niet moeilijk te achterhalen wat er in het CDA-hart zit. In de afgelopen maanden hebben we met zeer veel CDA-leden gesproken. Als er iets is wat ons in het bijzonder opviel, is het wel dit: CDA'ers zijn mensen die zich bewust inzetten voor hun directe medemensen, voor hun buurt, voor hun dorp, voor hun stad, voor de voetbalvereniging en het verpleeghuis, voor kerk of moskee. Ze fluiten wedstrijden voor de F'jes, of zitten in het bestuur van een bewonersvereniging. Of ze zijn in hun werk, vaak ook in hun eigen bedrijf, bezig om idealen en waarden vorm te geven.

De inhoud van die idealen en waarden laat zich ook makkelijk aanwijzen. Het gaat CDA'ers er steeds om mensen bij elkaar te brengen, tegenstellingen niet aan te jagen, maar juist te zoeken naar wat verbindt, in een buurt, in een stad, in het land. Dat is niet altijd populair. De laatste jaren is er in de publieke sfeer veel cynisme en jij-bakkerij te zien. Groepen worden aangewezen als schuldig: de linkse kerk, de bankiers, de rechtspopulisten, de moslims, de politiek, de managers, de hangjongeren, de gulzige babyboomers – noem maar op. Nu is het goed om zaken die fout zijn bij de naam te noemen, maar niemand schiet ermee op als groepen in de samenleving weggezet worden, of het nu Pvv-stemmers zijn of moslims. Samenleven vraagt duidelijkheid, soms ook strengheid, maar vraagt net zo goed betrokkenheid bij elkaar. Sterker nog: je bent soms scherp naar elkaar, juist om de onderlinge betrokkenheid, het samenleven, mogelijk te maken. Deze houding zit veel CDA'ers in de genen.

* * *

Gelukkig staan CDA'ers hierin helemaal niet alleen. Van links tot rechts zijn er mensen die verbindingen zoeken en zich inzetten voor anderen. Maar juist voor het CDA staat er hier veel op het spel. Immers, het christendemocratische mensbeeld beklemtoont dat geen enkel mens een eiland is, maar dat mensen altijd pas mens worden als ze in hun zelfontplooiing ook relaties met anderen een plaats kunnen geven. Geen enkel mens kan in zijn of haar eentje het leven tot vervulling brengen. Elk mens heeft anderen nodig. Boven-

dien hebben anderen soms ook ons nodig. In allerlei verbanden door de hele samenleving heen zijn op ieder moment van de dag mensen op elkaar betrokken, doen ze een appel op elkaar, beleven ze met elkaar plezier, werken ze samen aan wat ze belangrijk vinden of zelfs vaak als roeping ervaren. Voor CDA'ers is de samenleving daarom niet een podium voor egotripperij, maar een veld voor teamsport. Een teamsporter ontplooit zichzelf, haalt het beste uit zichzelf, speelt zich in de kijker, maar altijd in samenspel met en ten dienste van anderen.

Het CDA zet zich dus niet met een simpele pennenstreek af tegen een zogenaamde 'ik-cultuur' om te pleiten voor een wij-cultuur. De vrijheid om jezelf te ontplooiën, te ontwikkelen is een grote verworvenheid van onze samenleving. Die vrijheid en die ontplooiing worden echter, zo ervaren veel mensen op enig moment in hun leven, veel rijker en voller als die een plaats krijgen in relaties met anderen. Ontplooiing krijgt pas echt betekenis als het zich richt op wat belangrijk is, wat zinvol is, niet alleen op wat comfortabel, prettig of bankrekeningspekkend is. En wat belangrijk is, daar hoeven mensen vaak niet lang over na te denken: dat zijn, behalve gezondheid, relaties met anderen, dat is iets betekenen voor anderen.

* * *

Die basishouding kun je met heel verschillende woorden aanduiden: liefde, naastenliefde, betrokkenheid, gemeenschapszin, maatschappelijke inzet, omzien naar anderen, 'naoberschap'. Allemaal drukken ze ongeveer hetzelfde uit, allemaal geven ze weer

net even andere associaties. De commissie-Geel koos voor compassie als een samenvattende aanduiding, een begrip dat niet uitsluitend geladen is vanuit één bepaalde levensbeschouwelijke traditie, maar dat vanuit heel veel verschillende tradities herkenbaar is, en zo een breed appel kan doen.

Compassie raakt aan wat eerder beoogd werd met de naam Christen-Democratisch *Appèl*. Een tegenstoot tegen onverschilligheid en cynisme, waar we ons allemaal bij tijd en wijle toe laten verleiden. Het is de bereidheid je te laten raken door de behoeften, gevoelens en noden van anderen die in een bepaalde

situatie zijn, en daar je eigen handelen op af te stemmen. Het gaat om het vermogen van mensen om zich bij hun eigen keuzes en handelen rekenschap te geven van het effect daarvan voor anderen om hen heen. Het staat zo dus

precies tegenover een denken in termen van 'ikke, ikke, ikke, en de rest kan stikken'.

Bovendien heeft compassie het voordeel dat het ook weer niet zo plat en ingeburgerd is dat we er schouderophalend aan voorbijgaan (dat is al wel gebleken in de eerste reacties op de tussenrapportages van de commissie-Geel!). Ieder heeft er een beeld bij, maar tegelijk roept het om discussie, om debat, om dialoog. Het begrip maakt voor iedereen de vraag onontkoombaar: wat drijft mij, als lid van de Nederlandse samenleving, wat drijft mij, in mijn werk, wat drijft mij, als (CDA-)politicus? En dan kan het zomaar zijn dat mensen daar helemaal niets mee hebben, omdat ze inderdaad de samenleving alleen maar zien als een apparaat voor private behoeftebevredesting (die zullen zich bij het CDA

Compassie is een tegenstoot tegen cynisme

sowieso niet thuis voelen). Het kan ook zijn dat mensen met het woord op zichzelf niet zoveel hebben, en voor dezelfde zaak liever een ander woord kiezen. We noemden er al een aantal: liefde, naastenliefde, betrokkenheid, gemeenschapszin, maatschappelijke inzet, omzien naar anderen, 'naoberschap'. Of ze kiezen voor de prachtige oneliner van John F. Kennedy: 'Ask not what your country can do for you – ask what you can do for your country!' Vraag niet wat uw land, stad of buurt kan doen voor u, maar wat u zelf kunt bijdragen.

Allemaal goed! Omdat we zo precies het gesprek hebben dat nodig is: over wat ons gezamenlijk drijft.

* * *

Het woord compassie resonanceert diep in de joods-christelijke traditie. 'Waar is je broer?', vraagt God aan Kaïn, die die vraag niet kan beantwoorden omdat hij zojuist die broer heeft vermoord. Maar God ziet wel om naar die broer (en naar Kaïn overigens). Men kan zelfs stellen dat het begrip vanuit de joodse traditie, via de christelijke, tot een kernbegrip in de westerse cultuur is geworden. Bij verreweg de meeste auteurs in de klassieke oudheid golden begrippen als naastenliefde en medelijden als een zwaktebod. Een echt mens is heroïsch! In de joods-christelijke traditie is dit precies andersom. Een mens is pas echt mens als hij zich het lot van anderen aantrekt.

En waarom dan? Omdat God zich het lot van mensen aantrekt. Bij God begint een alle mensen, tijden en plaatsen omvattende geschenkenstroom. Niemand kan daarom exclusieve eigendomsrechten laten gelden, alsof je zelf je leven maakt. Ieder mens leeft omdat er Eén is die iedereen alles geeft. Dit is bij allerlei kerkvaders in allerlei toonaar-

den te vinden. We citeren hier als voorbeeld passages uit een preek van Gregorius van Nazianze (een preek die in de westerse traditie vele malen heruitgegeven is): 'Als het om overweldigende goedgeefsheid gaat, kun je het nooit van God winnen, zelfs al zou je alles wat je had en jezelf erbij weggeven. Want alles wat je weggeeft, heb je eerst al van Hem ontvangen. (...) Hij is de bron van je bestaan, van je adem, van je denkkraft, van je vermogen om Hem te kennen en het vermogen om te hopen op de komst van het Koninkrijk van God. (...) En dan noem ik nog niet eens de kleine vanzelfsprekendheden: wie geeft je het vermogen om de schoonheid van de hemel te zien, de baan van de zon, de maancyclus, de sterrenmenigte? (...) Wie geeft je de regen, het vermogen om land te bebouwen, voedsel, ambachten, huizen, wetten, een fatsoenlijke samenleving, een mooi leven, familierelaties?' Zo gaat Gregorius nog even door, om dan met de volgende retorische vraag te besluiten: 'Als je zoveel krijgt, dan moet je toch zelf ook weer een gever worden, en betrokken zijn bij het lot van je medemens?'

Nog steeds eechoot deze ervaringsstructuur bij veel mensen, ook al verwoordt men dit vaak in seculiere termen: ik heb zo veel ontvangen, dat ik wat terug wil doen voor de samenleving, iets terug wil doen voor anderen. En daarmee staan mensen vandaag nog steeds in die lange, westerse traditie: het goede leven, mens-zijn zoals het eigenlijk bedoeld lijkt te zijn, speelt zich af tussen dankbaarheid enerzijds en betrokkenheid bij anderen anderzijds.

Deze manier van in het leven staan is in de westerse traditie door het christendom volop in de schijnwerpers gezet (en is in het Westen overigens ook altijd omstreden geweest), maar resonanceert volop bij mensen vanuit al-

lerlei verschillende tradities. Dat hoeft niet te verbazen: overal ervaren mensen dat men zelf het leven niet maakt, maar het ontvangt. In de christelijke traditie is aan deze basiservaring nog een opmerkelijk vervolg gegeven: het leven ontvang je van een Gever, en daarom word je van de weeromstuit zelf een gever aan anderen. Dit geven moet echter wel concrete vormen aannemen in die gevallen waarin mensen dat heel direct nodig hebben. Dat is de achtergrond van de zogenaamde ‘werken van barmhartigheid’, die een nauwelijks te onderschatten rol hebben gespeeld in de westerse cultuur. Zeer veel van wat we heden ten dage ‘maatschappelijk middenveld’ noemen (organisaties voor zorg aan armen, zieken, gevangenen, ouderen, enzovoort) gaat op de een of andere manier hierop terug.

* * *

‘Compassie’ is geen politiek begrip en is ook niet als zodanig bedoeld. De commissie-Geel is daar in de tussenrapportage heel duidelijk in: ‘Compassie is de ziel, het kloppend hart, de grondtoon. Als richtlijn voor concreet politiek handelen biedt ze onvolgende houvast. Hier komen de uitgangspunten in beeld, als de verbindende schakels tussen droom en daad.’ Maar hoewel compassie zich niet een-op-een laat vertalen in concreet beleid, kan bij concrete beleidsmaatregelen wel degelijk de vraag worden gesteld in hoeverre de grondtoon daarin doorklinkt. Als dat keer op keer niet of in onvoldoende mate het geval is of herkend wordt – kritiek die de commissie-Geel in de afgelopen maanden regelmatig

‘Compassie’ is geen politiek begrip

hoorde – dreigt het cda zelf onherkenbaar te worden.

Maar de keuze voor compassie als grondtoon voor een politieke partij is om nog een andere reden interessant. Politiek heeft in het bevorderen van het samenleven maar een beperkte taak. Als mensen zich inderdaad laten raken door anderen, in buurt, wijk, stad, land of wereldwijd, kan het zelfs goedkoop en hypocriet zijn om direct naar ‘de regering’ te wijzen, omdat die dat maar moet oplossen. Je bent eerst zelf in beeld!

Van de politiek mag je wel verwachten dat deze volop de ruimte geeft aan maatschappelijke initiatieven en deze faciliteert. Zo is overigens de christendemocratie in Nederland ook begonnen. Het waren protestanten die uit de staatskerk gezet waren, het waren katholieken die als tweederangsburgers werden gezien. Ze waren op zoek naar ruimte om hun eigen kinderen op te voeden. Ze waren geraakt door de armoede en sociale achterstand van grote groepen en begonnen allerlei initiatieven te nemen om daar iets aan te doen – en wilden vooral ruimte van de politiek om dat te kunnen doen. Zo zijn allerlei ziekenhuizen, opvanghuizen, woningcorporaties en onderwijsinstellingen ontstaan. Men heeft ook uitgangspunten gezocht om die ruimte voor dat eigen initiatief te claimen. ‘Soevereiniteit in eigen kring’ en ‘subsidiariteit’ en de latere formulering ‘gespreide verantwoordelijkheid’ zijn beginselen die dit uitdrukken. Bovendien dient de politiek de basisregels voor het samenleven vast te stellen. Dat iedereen gelijke rechten en gelijke plichten

heeft, is hier het fundamentele uitgangspunt. De rechtsstaat, als bescherming van de menselijke waardigheid, is zelf uiting van compassie van burgers met elkaar. Immers, ieder wil graag als gelijke behandeld worden in de samenleving, gemeten worden aan dezelfde spelregels.

Natuurlijk kan de concrete betrokkenheid van burgers bij elkaar in de samenleving wel eens botsen met de betrokkenheid zoals die vorm krijgt in de algemene regels van de rechtsstaat. Voor dat soort botsingen valt geen spoorboekje te geven. Het laatste wat men dan echter moet doen, is de afweging in termen gieten van ‘hardvochtig’ versus ‘menselijk’, of ‘kil’ versus ‘warm’. Wel dient men steeds opnieuw en in alle eerlijkheid te bekijken of wat men als samenleving in de politiek gezamenlijk afgesproken heeft, nog steeds de toonhoogte van de menselijke waardigheid haalt. Door het begrip compassie te introduceren als kloppend hart van de partij, maakt het CDA duidelijk dat concreet beleid in laatste instantie die toets van de menselijke waardigheid moet kunnen doorstaan.

* * *

Het onderscheid tussen politiek en samenleving, en de keus voor een typisch samenlevingswoord als ‘compassie’, brengen het CDA in een spannend parket: het is namelijk een *politieke* partij (niemand die dat zal ontkennen) die tegelijk een partij van de *samenleving* wil zijn (en daarmee in feite een niet-politieke beweging). Zoals gezegd: dat is typisch het CDA in zijn oorsprong.

Het is heel goed mogelijk dat dit ook het CDA van de toekomst is. Een partij van de samenleving, een volkspartij, die de politieke arm vormt van een beweging van alle ‘mensen van goede wil’ die ruimte zoeken om gestalte te geven aan dat wat ze vaak als roeping ervaren: hun leven, samen met en voor anderen – in hun familieverband, in de zorg, in het bedrijfsleven, in het onderwijs, in de woningbouw, in de voetbalvereniging, in de buurt, als mantelzorger, noem maar op.

Mensen die daarbij niet bekneld willen raken in allerlei procedures en regels, maar erkenning en steun vragen voor hun betrokkenheid.